

Vallda Hembygdsgille

Kyrkogårdsvandring maj 2014

På Vallda kyrkogård finns idag mer än 1 000 identifierbara gravar. Då det är omöjligt att på så kort tid som står till vårt förfogande tala om alla dessa gravar har vi varit tvungna att begränsa oss. För det första kommer vi endast att beröra gravar inom den s k gamla kyrkogården, d v s den kyrkogård som efter två utvidgningar stod klar i slutet av 1800-talet. När det gäller urvalet har vi utgått från sockenboken om Vallda. Vi har i nedanstående karta endast markerat de gravar där människor som är nämnda i boken är begravda. Av dessa kommer vi vid rundvandringen att tala närmare om endast ett fåtal. De som är närmare intresserade får emellertid i nedanstående tabell uppgifter om på vilka sidor i Valldaboken man kan finna uppgifter om dem som berörs.

Vi börjar inne i kyrkan, där de äldsta gravarna är belägna. Äldst är med säkerhet de präster som, ibland tillsammans med sina familjer, är begravda under golvet i koret. Eftersom seden att begrava folk under kyrkgolvet förbjöds 1783 är möjligen den som sist begravdes på denna plats den kloke prästen i Vallda, Gustaf Fredrik Hjortberg, se VB sid. 375 .

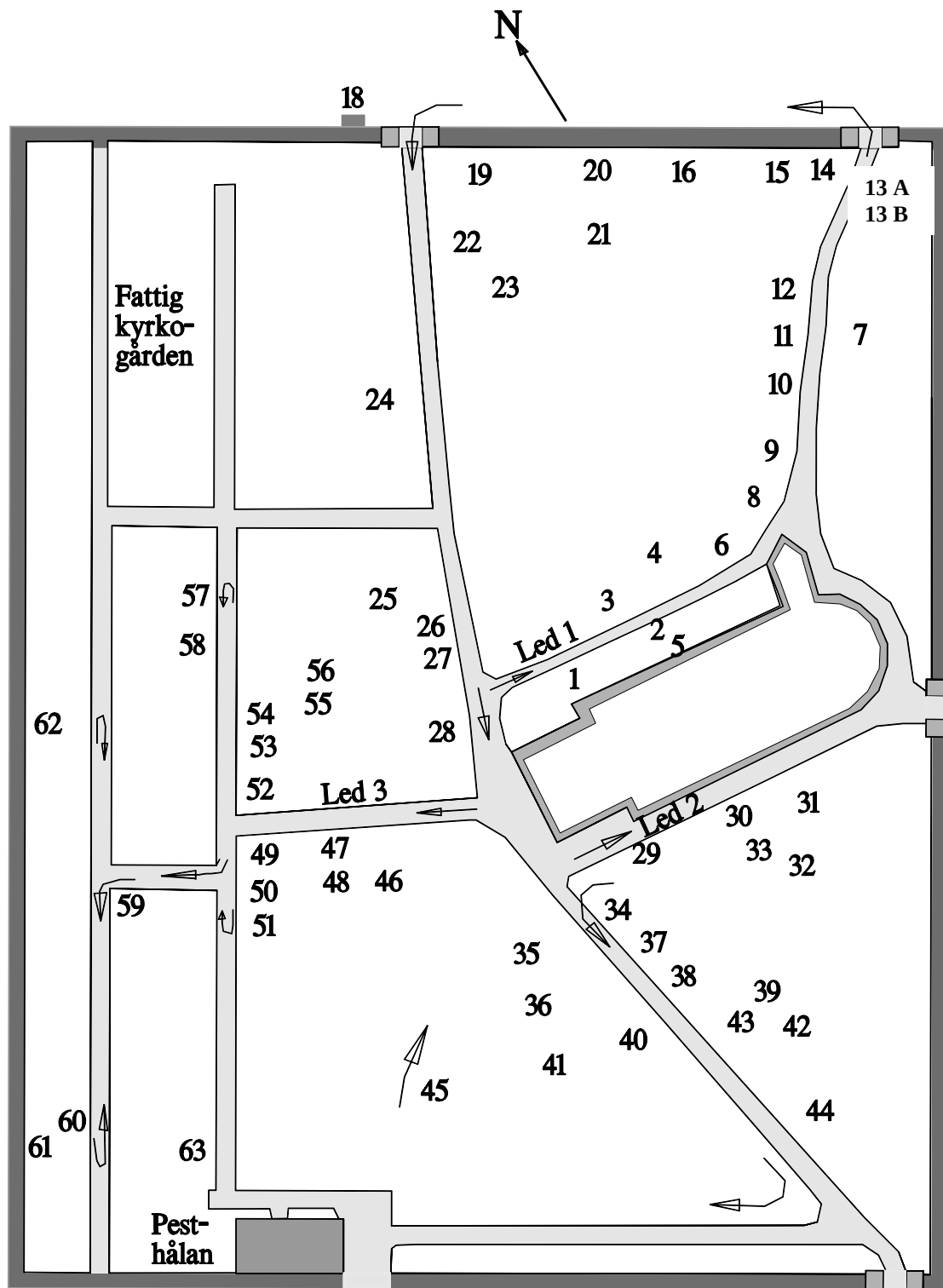
Två andra som begravts under kyrkogången är den förste kände ägaren av säteriet, Peder Skrivare, som dog 1629, se VB sid.333. Den andre är Valldas störste redare Björn Håkansson från Plomhult som dog 1701, se VB sid 190. De gravstenar som tidigare låg i gången står nu uppställda i vapenhuset.

Vandringen genom kyrkogården har uppdelats så att tre grupper kan visas runt samtidigt. Om detta blir nödvändigt hänger givetvis helt på antalet intresserade. Samtliga vandringsleder anges på nedanstående karta, där sambandet mellan det nummer graven fått vid visningen och namnet på den begravde framgår av tabellen. Det system vi valt har förhoppningsvis den effekten att var och en av Er som så vill kan genomföra kyrkogårdsvandringen på egen hand endast med hjälp av detta papper och ev ett exemplar av Valldaboken.

Den första vandringsleden startar vid nr 1 vid kyrkans nordvästra hörn där de kistor Peder Skrivares efterträdare, Marcus Larsson ligger i är nedgrävda mycket djupt, se VB sid. 334. Innan början av 1800-talet förvarades dessa kistor i ett speciellt gravkor där sakristian idag är belägen. Över denna grav finner vi en annan grav där en senare ägare av säteriet, patron Carl Gustaf Bruhn begravts, se VB sid. 338. Leden fortsätter sedan österut och slutar vid 28.

Den andra vandringsleden startar vid nr 29 vid kyrkans sydvästra hörn där vi finner en märkvärdig gravsten över två av socknens kyrkoherdar, Kollinius och Dahlin. Det märkliga med denna sten är att den är dubbelsidig, den ena sidan berör Kollinius och den andra Dahlin, se VB sid.70. Stenen stod ursprungligen vid kyrkoväggen men är nu placerad på den plats där den kände skepparen Petter Kärr, se VB sid. 202, är begravd. Vandringen fortsätter sedan österut och slutar vid nr 45.

Den tredje vandringsleden startar vid kyrkans ingångsdörr och går därifrån rakt västerut, se kartan, nr 46 – 63.

Kyrkogårdens utsträckning i slutet av 1800-talet

Nr	Grav nr	Dödsår	Namn	Kännetecken	Sid nr i VB
1	1134	1629	Marcus Larsson	Patron på säteriet	334
1	1134	1865	Carl Gustaf Bruhn	Patron på säteriet	338
2	1131	1814	Catharina Nilsson,	Dotter till prosten Hjortberg	375
3	1110	2000	Gunborg Stockelberg	Kassör i Röda korset	137
4	1077	1964	Åke och Maria Levan	Maria var lärare i Källås	99
5			Gustaf Fredrik Hjortberg	Minnessten	375
6	1107	1960	Ture Alexander Andersson	Siste kaptenen i Vallda	214
7	1017	1997	Torild Tallinsson	Aktiv i hembygdsgillet	491
8	1045	1966	Axel Andersson	Ägare av Gustafsberg	356
9	1044	1960	Frank Engberg	Telefonstation i Lerkil	254
10	1029		Bernström – speciell grav	Apotekare	
11	1028		Emil Levan	Son till prosten Levan	58
12	1027		Frans Levan	Son till prosten Levan	58
13 A	1001	1829	Samuel Brag	Patron på säteriet	337
13 B	1003	2013	Karl-Arvid Andersson	Tidningsman/företagsledare, Tidningen NorraHalland	
14	1024	1836	Sven Birger Bruhn, patron	Patron på säteriet	339
15	1036	1962	Herman Boman	Trädgårdsmästare	171
16	1069	1953	Fredrik Kristensson i Hönsaryd	Glastaveltillverkare	420
17	1051	2001	Gösta Engberg	Handlare, se grav nr 1072, nr 21	478
18			Okänd	Ev självmördare	69
19	1113		Häll från danska tiden	Okänd	
20	1071	1878	Isac och Wiking Warling	Isac var kyrkvärd	71
21	1072	1977	Harald Engberg	Handlare, far till Gösta	239
22	1097	1927	Johan Alfred Torén	Lärare i Klasberg	97
23	1087	1677	Häll från dansktiden	Okänd	
24	1210	1932	Johan och Ida Markusson	Vårdade gamla Lovisa	472
25	1262	1932	Gideon och Berthel Lindgren	Trädgårdsmästare	174
26	1254	1968	Fredrik Peterson	Kyrkvärd och historieberättare	439
27	1255	1997	Nils Engser	Kyrkvärd	61
28	1257	1839	Anders Weibull	Klockare	58
29	1182	1805	Kollinius	Kyrkoherde	70
29	1182	1822	Dahlin	Kyrkoherde	70
29	1182	1855	Peter Kärr	Kapten, far till Pettersönerna	202
30	1164	1976	Erik Svensson, Erik ve Broa	Lastbilschaufför	248
31	1149	1916	Matilda Andersson	Lärlarinna på Vålås	101
32	1166	1917	Alexander Andersson	Metodist	75
33	1176	1935	Anna Jönsson, "Mor Anna".	Valldas siste metodist	78
34	1188	1916	Anders Andersson	Kommunalman - fattigvården	116
35	1320	1979	Gustav Eriksson	Byggmästare	298
36	1311	1954	Justus Hansson	Ordf. i fattigvårdsstyrelsen	119
37	1189	1974	Botolf Andersson	Chaufför hos Lantmännen.	248
38 1190B		1922	Bernt Ander Berg	Osäker	
38 1190A		1966	Gustav Westerberg	Kompis med Ture Andersson	469
39	1169	1947	Gottfrid Carlsson	Chef för Lantmannaföreningen	132
40	1303	1950	Martin Mellberg	Handlare	237
41	1312		Lars August Thollén	Lärare i Klasberg	97
42	1170	1956	Sven Carlsson	Chef för Lantmannaföreningen	133
43	1180	1989	Robert Persson	Styrelsemedlem hos Lantmännen	134
44	1181	1961	Hildur Högrell	Lärlarinna i Bråtås	100
45	1357	1922	L.E.Jansson (Edvard Ke)	Handlare, diktare mm	400
46	1354	1984	Oskar Hansson	Kvarnägare	159
47	1376	1991	Laura Nilsson	Aktiv i kyrkan	198
48	1377	1912	Adolf Olsson,"Adel i Lyckan"	Speleman och viskännare	409

49	1395	1856 K.J.C.Svalin	Ägare av Gustafsberg	
50	1396	1966 Willhelm Levan	Son till prosten Levan	58
51	1397	1895 Fredrik Gustav Levan	Prost	58
52	1295	1891 Börje Andersson	Kapten på Buera 2, Lund	486
52	1295	1911 Carl Engberg	Kapten på Buera 2, Lund	486
52	1295	Anders Grill	Kapten på Burea 2, Lund	486
53	1294	1887 J H Almqvist	Häradshövding, ägde Gustafsberg	356
54	1293	1999 Carl-Erik Engberg	Ordf. i hälsovårdsnämnden	303
55	1284	1993 Valdemar Skog	Fiskare och mångsysslare	225
56	1282	1977 Ivar Skog	Fiskare och mångsysslare	296
57	1432	1917 Sofia Andersson	Lärlarinna på Gärdet, innebränd	237
58	1435	1942 P.N.Peterson	Folkmålsforskare	389
59	1459	1916 Gustav Levan	Son till prosten Levan	58
60	1549	1974 Gösta Jönsson	Kyrkoherde	60
61	1586	1998 Jörgen Weibull	Historiker	72
62	1609	1989 Torstan Billman	Konstnär	423
63	1457	1966 Karl i Grunsen	Fiskare mm	485

Några extrauppgifter om olika gravar.

De äldsta gravarna befinner sig inne kyrkan. Äldst är nog den grav under korets golv där prästerna begravdes. Eftersom seden att begrava folk inne i kyrkan förbjöds 1783 är troligen Gustaf Hjortberg den siste som här fick sin grav. Andra gravar inuti kyrkan tillhör Peder Skivare, den förste kände patron på säteriet. Peder skänkte år 1619 1 000 silverdaler till de fattiga i Varberg och Vallda. Även Släp fick en släng av pengarna. En annan berömd man som begravts under mittgången är Björn Håkansson. Han föddes på ett torp, Plomhult, som tillhörde gården Hornarp som i sin tur ägdes av säteriet. Han blev Valldas störste redare under bondeseglotionens guldålder i slutet av 1600-talet. Han var svåger med Anders Gathe, far till Lasse i Gatan och när han dog var han knappt 50 år. Peders och Björns gravhällar är idag uppställda i vapenhuset.

Kyrkogårdsvandringen berör endast den äldsta delen av kyrkogården. Från början låg det sk bårhuset helt utanför kyrkogården. Vid en utvidgning åt väster på 1830-talet kom bårhuset att ligga innanför kyrkogårdsmuren. I slutet av 1800-talet gjordes ytterligare en utvidgning av kyrkogården åt väster som då fick den utsträckning den har idag.

Nordvästra delen av kyrkogården användes för dem som inte kunde bekosta en egen grav. Den kallades fattigkyrkogården.

I närheten av bårhuset låg den sk pesthålan. Enligt sägner nertecknade i början av 1900-talet begravdes här folk som haft pesten. Den första stora pestepidemin är den vi kallar digerdöden 1350. Pesten återkom med ojämna mellanrum under medeltiden och århundraden efteråt. Den sista stora pestepidemin kom 1710 och det är med säkerhet den som avses i sägnen. Troligtvis har man dock begravt pestdöda på denna plats även vid tidigare epidemier. Det är alltså inte omöjligt att det finns offer också efter digerdöden på denna plats. Enligt sägnen var det farligt att gräva på denna plats då risken för att pesten skulle komma tillbaka var stor. Den som gjorde om denna del av kyrkgården till vanliga gravar var Fredrik Petersons far som var kyrkvärd i slutet av 1800-talet.

1. Marcus Larsson kopparkistor begravdes här mycket djupt på 1830-talet, då gravkoret revs. Dessutom finns här ett stort antal av medlemmar av släkten Wernle. Marcus Larsson och hans hustru är balsamerade. Det var Marcus Larsson som 1662 lät bygga om kyrkan och förse den med det halvrunda koret. I graven ovanför ligger Carl Gustav Brun, också han patron på säteriet. Han lät bygga om säteriet och han moderniserade socknen. Riksdagsman.
2. Catharina Nilsson var dotter till den kloke prästen i Vallda Gustaf Fredrik Hjortberg. Hon var gift till Stjärnberg i Släp.
3. Gunborg Stockelberg bodde i gården nedanför Hönsaryd. Hon var under en längre tid kassör i Röda Korset i Vallda.
4. Åke och Maria Levan. Maria var under en lång tid lärare i Källås folkskola. Åke är far till Lasse Levan, Lerkils IF's initiativtagare
5. Minnestavla över Gustaf Fredrik Hjortberg, rest 1993. Initiativtagare, Per Hansson på säteriet och invigningstalare: Jörgen Weibull
6. Ture Andersson var en av de sista av Valldas kaptener. Han förde bl.a. tankfartyg för rederi AB Transatlantic och han bodde i den kaptensgård i Ysby som på 1860-talet byggdes av Lars Pettersson
7. Torild Talinsson från gården Helleved i Lunden har i VB berättat minnen från krigsåren

8. Axel Andersson från Gustafsberg, far till bl.a. Harry Andersson, vars grav ligger intill nr. 8.
9. Frank Engberg från Buera nr 5, Östergården. På hans gård installerades Lerkils telefonstation
10. Bernström – inga informationer
11. Emil Levan var en av prostens Levans många söner
12. Frans Levan var en annan av dessa söner. Spelade fiol.
- 13 A Samuel Brag, häradshövding och patron på säteriet. Då makarna Brag dog med några dagars mellanrum testamenterade de säteriet till brorsbrorsbarnet Carl Gustav Brun.
- 13 B Karl Arvid Andersson, företagsledare, tidningsman Norra Halland
14. Sven Birger Brun, son till Carl Gustav och patron på säteriet var riksdagsman och ordförande i Hushållningssällskapet. Det var han som initierade skogsplanteringen i Vallda i slutet av 1800-talet.
15. Herman Boman var den trädgårdsmästare som övertog säteriets trädgårdsmästeri.
16. Fredrik i Hönsaryd var mångsysslare och gjorde bl.a. många av de glastavlor som i gamla tider prydde stugorna i Vallda.
17. Gösta Engberg, handlare och berättare från Buera. Många av hans historier kan man läsa om i VB
18. Det berättas att detta är en grav över en självmörderska som inte fick begravas i vigd mark. Enligt Fredrik Peterson var byggnadsarbetarna som skulle bygga sockenstugan i början på 1900-talet i färd med att slå sönder stenen för att ha den i grunden då kyrkoherden Cajander stoppade dem.
19. Okänd håll från danska tiden
20. Isac och Viking Varling. Isac var under många år kyrkvärd. Viking ägde på 1930-50-talet säteriets åkermark och bodde i en av flyglarna.
21. Harald Engberg handlande neråt Lerkil till och far till Gösta, som dog 2001 och ligger i samma grav.
22. Johan Alfred Torén, skollärare i Klasbergs folkskola, först i den gamla skolan vid berget med samma namn och sedan, efter det att skolan bränts ner 1919, i den nya. Torén hade även en affär som också brann ner året innan, tyvärr blev en åldrig lärarinna innebränd.
23. Okänd håll från dansktiden
24. Johan och Ida Markusson som Ture berättar om i VB
25. Gideon och Berthel Lindgren, trädgårdsmästare på Riddarekulla. Berthel var bl.a. ordförande i Vallda hembygdsförening i 26 år och ordf i studiecirkeln för Valldaboken.
26. Fredrik Peterson, kyrkvärd och minnesgod berättare av gamla historier från socknen.
27. Nils Engser, son till Fredrik och kyrkvärd. Duktig violinist
28. Anders Weibull kom till socknen från Småland och arbetade här som klockare. Var en uppskattad sekreterare vid sockenstämmor. Hans äldste son efterträdde honom men de flesta av hans barn flyttade. Dock har några av dem skänkt dyrbara ting till kyrkan.
29. Petter Kärr, far till den berömda kaptenssläkten Pettersson. Ingen gravsten. Petter hörde till den kaptenssläkt som alla fått sitt namn från torpet där de bodde, Kärret. Den äldste medlemmen av släkten levde på 1600-talet. På graven står idag dubbelgravstenen över kyrkoherdarna Kollinius och Dahlin. Stenen stod ursprungligen intill kyrkan men flyttades undan då man där grävde ner en tank. Stenen, som från början säkerligen bekostats av kyrkan, har renoverats och fått ny plats
30. Eric Svensson, kallad Erik ve Broa hade egen lastbil som han baklänges och med stor möda lyckades ta uppför Vommaliden i slutet av 1920-talet
31. Matilda Andersson var den första lärarinnan i Vålås småskola
32. Alexander Andersson var den drivande kraften bakom metodiströrelsen i Vallda. Han lät bygga kapellet i Lunna, som är ett av de äldsta i landet

33. Anna Jönsson har kallats Valldas sista metodist. Kallades allmänt Mor Anna, eller som det står på gravstenen Moster Anna
34. Anders Andersson från stora Gräppås var en stor man i kommunen. Hade bl.a. hand om fattigvården. Far till Botolf på Torås.
35. Gustav Eriksson, snickare och byggmästare. Gustav kom som fattig dräng till Vallda där han gifte sig med en valldatös. Då han dog var han den störste byggmästaren i socknen och många av de gamla byggmästarna arbetade för honom
36. Justus Hansson var länge ordförande i fattigvårdstyrelsen.
37. Botolf Andersson på Torås var, förutom bonde, också chaufför hos Lantmännen. Far till bl.a. Ture och Rolf.
38. Bernt Ander Berg – osäkert
39. Gottfrid Carlsson, driftig företagsledare som rodde upp Walldaortens lantmannaförening så att den blev störst i norra Halland
40. Martin Mellberg, handlande i Lerkil. Hade egen jakt som seglade mellan Lerkil och Göteborg
41. Lars Adolf Thollén, lärare i Klasberg på 1800-talet
42. Sven Carlsson övertog Lantmännen efter sin far och utvecklade företaget
43. Robert Persson var en av de sista i Lantmännens styrelse som kom från Vallda
44. Hildur Högrell, som bodde på Högen i Lunna var under många år lärarinna i Bråtås.
45. L.E.Jansson, Edward Ke, handlande (Per Börsen) och bygdemålsdiktare av hög klass. Affären övertogs av svärsonen Hugo Bergén.
46. Oskar Hansson, kvarnägare vid Klasberg. Far till Lennart och Osborn Hansson
47. Laura Nilsson, flitig kyrkobesökare som vid sin död testamenterade sin gård, Vallda nr 11 till kyrkan och missionen. I hennes hus bor idag komminister Robin Ziezeniss med familj.
48. Adolf Olsson, Adel i Lyckan, speleman och viskännare. Har levererat flest visor till August Bondessons visor i Halland.
49. K.J.C. Svalin, okänd, möjligen ägare av Gustafsberg
50. Wilhelm Levan, prostens son
51. Fredrik Gustaf Levan, prost i Vallda under senare delen av 1800-talet. Hade sina duster med metodisterna liksom med Göran Lehnbergs släkting Johan vid Dyresten
52. Anders Grill, född i östra Gräppås i ett grannhus till navigationskolan. Ändrade namn från Henriksson till Grill efter det han blev kapad av en fransman i Öresund. Stamfar till Grillarna. Hans svärson Börje Andersson var också kapten och de båda bodde på Buera nr 2, Lund. Där bodde också Carl Engberg, svärson till Börje. Gösta har i VB berättat om de problem de hade med sitt samarbete i historien om muren.
53. J H Almqvist, häradshövding, bodde på Gustafsberg. Almqvist figurerar i VB då han vägrade ta hand om en trotjänare, som istället lastades över på kommunen.
54. Carl-Eric Engberg från Buera nr 3, Södergården, var aktiv inom kommunen, bl.a. som ordförande i hälsovårdsnämnden i Särö kommun.
55. Valdemar Skog sysslade med litet av varje, bl.a. fiske. Han hade båten vid Korshamn på Sandö, där han hade en sjöbod som bestod av en tomtning som han vänt en uttjänad båt över för att få ett tak.
56. Ivar Skog var liksom brodern Valdemar en mångsysslare
57. Sofia Andersson, lärarinna i Gärdets småskola. Flyttade vid sin pensionering till en liten stuga vid Fridhem, där idag medborgarskolan är belägen. I huset hade skollärare Thorén en affär. Stugan brann ner 1917 och Sofia brann inne.
58. P.N.Peterson, Patrik i Backa. Berömd folklivsforskare som gjort den bästa ordboken över en dialekt, valldamålet, som gjorts i Sverige. Han utnämndes till hedersdoktor 1932. Han var dessutom mycket aktiv i församlingen.
59. Gustav Levan, ytterligare en son till prosten Levan.

60. Gösta Jönsson, älskad kyrkoherde i Vallda. Han och hans hustru Aina fick igång kyrkans barnverksamhet och andra sociala arbeten inom församlingen.
61. Jörgen Weibull, historiker sommartid bosatt i Vallda. Under sin uppväxt bodde han i torpet strax nedanför Sve källa (tillhörde fadern). Flyttade sedan till Lerkil, där bronsåldersröset Rösenas vale ligger på tomten.
62. Torsten Billman, född i Släp. Konstnär som köpte Källås skola och flyttade till Vallda på 1950-talet. Har bl.a. gjort Hjortbergsfresken som finns i Toråsskolan och som också pryder ytterpärrmen på VB samt fresken över Släps gamla kyrka, som finns i Släps församlingshem.